

ZÁM ÉVA*

A versenyképesség területi statisztikai elemzése Regional Statistical Analysis of Competitiveness

The regional information sharing has changed greatly over the past couple of decades. From the mid 1990s the content and aspect of the analysis has tried to suit that of the European Union's requirements. In her study the author looks into the dilemmas of measuring regional competitiveness as well as the characteristics of the competitiveness of the North-Hungary region.

She also studies the data in statistical index-numbers used to measure competitiveness, its limitations, calculation dilemmas and the method of multiple variables which is used in regional studies but has been found to have questionable methodological background.

The author studies the North-Hungarian region's competitiveness in the EU NUTS 2 ranking via some pinpointed indicators. She also carries out a comparative comparison on the Hungarian statistical planning regions. Finally, she also studies important characteristics that are deemed such for the growth of the particular region. Resulting from this she concludes that the development of the North-Hungary region is extremely low. The North-Hungary region comes last or last-but-one in nearly all of the analysed areas and shows slight improvements in a few areas only.

Az információk területi ismerv szerinti rendszerezése és publikálása nem új keletű, a KSH megalapítása (1867) óta folyik. A területi tájékoztatás természetesen a kezdetektől sokat változott. A vizsgálati alapkérdések, a térségi szintek, a vizsgálatok módszertana a leíró statisztikától a komplex társadalmi-gazdasági elemzésekig folyamatosan és jelentős mértékben átalakultak.

A területi statisztika előtérbe kerülése Magyarországon az 1970-es évtizedben a településhálózat vizsgálatával indult, de jelentős áttörést a rendszerváltozással megváltozott környezet (növekvő területi különbségek, a gazdasági szervezetek számának gyors növekedése, a kisméretű cégek nagy száma) hozott.

Az 1990-es évek közepétől pedig az elemzések szemlélete és tartalma az EU igényeinek igyekezett megfelelni. (Sándor I. 2002.)

A regionális folyamatok kutatásában az elmúlt másfél évtizedben nemcsak Magyarországon, hanem világszerte lényeges változások történtek, amelyeket az alábbi szakmai szempontokkal indokolhatunk:

* Zám Éva CSc, dékán, főiskolai tanár, Eszterházy Károly Főiskola, Gazdaság- és Társadalomtudományi Főiskolai Kar, Gazdaságtudományi Intézet, Eger.

- a globlizáció (csúcstechnológiák, nemzetközi vállalatok, nemzetközi pénzpiacok és -intézmények) az egyes térségek látványos polarizációjához vezetett;
- bizonyos nagy országcsoportok sajátos fejlődési útjai (pl. volt szocialista országok, olajtermelő országok, Dél-Kelet Ázsia gyorsan fejlődő országai);
- az állami decentralizáció folyamata;
- térségi hálózatok (főként gazdasági klaszterek) szerveződése;
- a térségekhez kötődő támogatás-politika.

Mindezek mellett a kutatókban itthon és külföldön gyakran felvetődik a kérdés, mi áll a területi kutatások jelenlegi konjunktúrája mögött? (Nemes Nagy J. 2005.) Lecsupaszított érdekszemponthoz új források szerzésére, vagy valóban igaz az, hogy „a régiók, földrajzi koncentrációk, városgazdaságok versenyképességének előtérbe kerülése nem valamilyen regionális politikai vagy eszmei divatból ered, hanem a globalizáció valóban egy új gazdasági teret hozott létre”? (Lengyel I. 2000. 45. o.)

Valószínűleg mindkét nézetnek van létjogosultsága. A fejlettebb régiók az új gazdasági tér nyújtotta előnyöket igyekeznek kihasználni az erre épített területfejlesztési stratégiájukkal, míg a fejletlenebbek a plusz források megszerzését tartják elsődlegesen szem előtt. Ők kevésbé tudják a regionalitás pozitív gazdasági hatásait élvezni, hiszen számukra ezek csak a viszonylagos fejletlenségükből adódó régiós támogatások megszerzéséhez fűződő érdekeikben öltenek testet. Hosszabb távon viszont hozzájárulnak a régiók identitástudatának fejlődéséhez, hasznosak lehetnek a regionális fejlesztési stratégiák kidolgozásához, vagyis végső soron elősegítik a régiók társadalmi-gazdasági fejlődését és segíthetik más – fejlettebb régiókhoz viszonyított – lemaradásuk csökkentését.

Tanulmányomban a versenyképesség mérésével kapcsolatos dilemmákat, valamint az észak-magyarországi régió versenyképességének néhány jellemzőjét vizsgálom.

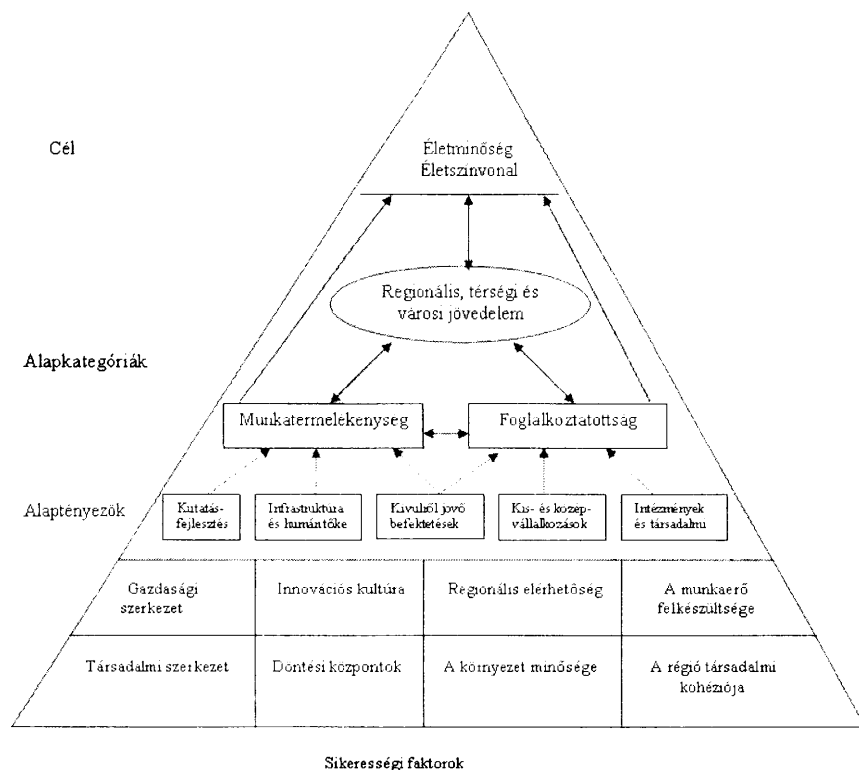
A mérés néhány dilemmája

A versenyképesség „a versengésre való hajlamot, készséget jelenti, a versenyben való pozíciószerezés és tartós helytállás képességét” (Lengyel I. 2006. 131. o.). A regionális versenyképesség – az EU 1999-ben elkészült VI. Regionális Időszaki Jelentés megfogalmazása szerint – tartós fejlődésre való képességet jelent a globális térben, vagyis „az életszínvonal tartós javulását szolgáló olyan fenntartható regionális gazdasági növekedést, amely magas foglalkoztatottsági szint mellett valósul meg” (Lengyel I. 2000. 138. o.). Vagyis a versenyképesség nemcsak szűken vett gazdasági kategória. Olyan komplex fogalom, amely egyetlen mutatóval nem mérhető. Szokásos mérni az alábbi egymáshoz szorosan kapcsolódó mutatószámokkal:

- az egy lakosra jutó regionális GDP és növekedési üteme,
- a munkatermelékenység szintje és növekedési üteme a régióban,
- a régió gazdasági aktivitási aránya, foglalkoztatottsági rátája és változásuk.

Természetesen a regionális versenyképesség mérésével foglalkozó kutatók többféle közelítéssel próbálkoztak az elmúlt években. A hazai kutatások többsége alapként a Lengyel-féle piramis modellt használja, amely a maga komplexitásában, az

alaptényezők és az ún. sikerességi faktorok meghatározásával támaszt nyújt a régiók fenntartható fejlődésének megítéléséhez.

1. ábra: A regionális versenyképesség piramismodellje

Forrás: Lengyel Imre: A regionális versenyképesség értelmezése és piramismodellje. Területi statisztika 2006. március. 139. oldal.

Egyes magyarországi kutatók e modellre építve eljutnak az objektív és szubjektív versenyképesség fogalmáig (Barna–Dr. Molnár–Juhász 2005.). Objektív versenyképességen az úgynevezett stratégiai tényezőkkel leírható versenyképességet értik, vagyis a GDP alakulására közvetlenül ható tényezőket törekednek e modellben azonosítani.

A szerzők kiindulási alapként – a fenti piramismodell mellett – a 24/2001. (IV.20.) Országgyűlési határozatot tekintik, mely a kedvezményekre jogosult kistérségek meghatározásához ír elő gazdasági, infrastrukturális, társadalmi, szociális és foglalkoztatottságra vonatkozó mutatókat (19 mutató).

Az ott leírtak és a rendelkezésre álló statisztikai adatbázis alapján 17 mutatót tekintettek a modell stratégiai tényezőinek.

Korrelációs számításokkal meghatározták a mutatók és az egy főre jutó GDP közötti kapcsolat intenzitását az 1997., 1999., 2001. és 2003. évekre vonatkozóan. Csak a 0,7 vagy az annál nagyobb korrelációs együtthatókat tekintve meghatározónak megállapították az ún. „elsődleges stratégiai tényezőket” (objektív versenyképesség), melyek számításai szerint az alábbi hét mutatóval közelíthetők:

- 1000 lakosra jutó működő vállalkozások száma,
- 1000 lakosra jutó személygépkocsik száma,
- népesség,
- népsűrűség,
- 1 km vízvezetékre jutó csatornahálózat hossza,
- tartósan munka nélkül lévők aránya,
- munkanélküliek aránya.

Legerősebb kapcsolat a vizsgált körben az 1000 főre jutó vállalkozások száma és az egy főre jutó GDP között volt fellelhető (Barna–Dr. Molnár–Juhász 2005. 551. o.).

E modell nagy előnye, hogy olyan térségi szintek versenyképességének vizsgálatára is alkalmazható, amelyekre vonatkozóan a Statisztikai Hivatal nem közöl GDP adatokat (ezen adatok legkisebb területi egysége Magyarországon a megye) és jelentősen leegyszerűsítheti a támogatások odaítélésének adminisztrációs, túlzottan bürokratikus előmunkálatait.

A modell másik pillére a szubjektív versenyképesség, melynek modellbe történő beépítéséhez szükséges adatokat lakossági vélemények alapján gyűjtik és dolgozzák fel.

Ugyanakkor be kell látnunk, hogy a modell nagyon is magyar, ráadásul az ország társadalmi-gazdasági fejlettségének bizonyos – és remélhetőleg rövid – korszakára vonatkozik. Mégpedig olyan korszakra, amikor jelentős számban vannak jelen kényszervállalkozók, amikor működnek vízvezeték hálózatok kiépült csatornahálózat nélkül stb. Vagyis véleményem szerint hosszabb távú idősorok vizsgálatánál és nemzetközi összehasonlításokban a modell kevésbé alkalmazható.

A regionális versenyképesség definíciójának további „kibontását” találjuk Lukovics Miklós tollából, aki empirikus vizsgálatok eredményeire támaszkodva a magyarországi megyék és Budapest versenyképesség szerinti tipizálását vizsgálja klaszteranalízis alapján (Lukovics M. 2006.).

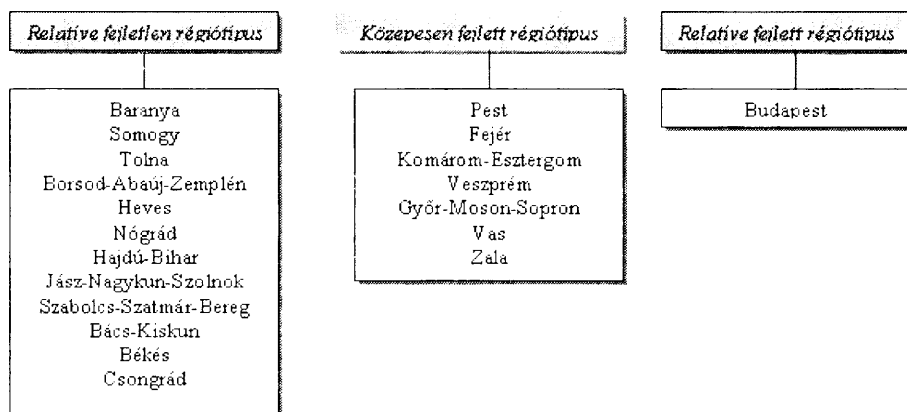
A szerző a régiótipizálás eddigi eredményeinek összevetésével (Porter–Enyedi–Rechnitzer–Lengyel–Martin) háromféle régiótípust különböztet meg: relatíve fejlett, közepesen fejlett – és relatíve fejletlen régiótípust.

A versenyképesség mérésében a Lengyel-féle piramismodell alapkategóriáit és alaptényezőit alkalmazza közelítő magyarázó változókkal (az alapkategóriákra vonatkozóan 13, az alaptényezőkre vonatkozóan további 22 változót vizsgál).

Vagyis összesen 35 változóban határozza meg a jövedelmek, a munkatermelékenység, a foglalkoztatottság, a globális integráltság (nyitottság), a kutatásfejlesztés, technológia, innovációs kapacitás, a kis- és középvállalkozások, a kívülről jövő befektetések, a külföldi működő tőke, az infrastruktúra és humán tőke, valamint az intézmények és a társadalmi tőke mutatóit.

A vizsgálat – amely a magyar megyék és a főváros versenyképességére vonatkozik – annak megállapításával zárul, hogy a 2003. évi adatokat tekintve csupán a két szélső póluson, Budapest 1.-1., Győr-Sopron 2.-2., valamint Szabolcs-Szatmár-Bereg 20.-20. egyeznek a versenyképességi rangsor alapkategóriák és alaptényezők szerinti rangszámai. A rangszámok eltérései néhány esetben különösen kiugró értékeket mutatnak. (Pl. Borsod-Abaúj-Zemplén megye alapkategóriák szerinti rangszáma a 19., míg alaptényezők szerint a 10. helyen áll, vagy Baranya megye, amely a 16. és a 9. helyet foglalja el az említett kategóriák és tényezők alapján számított rangsorban.) A kétféle rangsor jelentőségét az adja, hogy egy-egy térség megvalósult versenyképessége (alapkategóriák szerinti eredmény) összehasonlítható azok jövőbeli fejlődésének lehetőségeivel (alaptényezők szerinti eredmény).

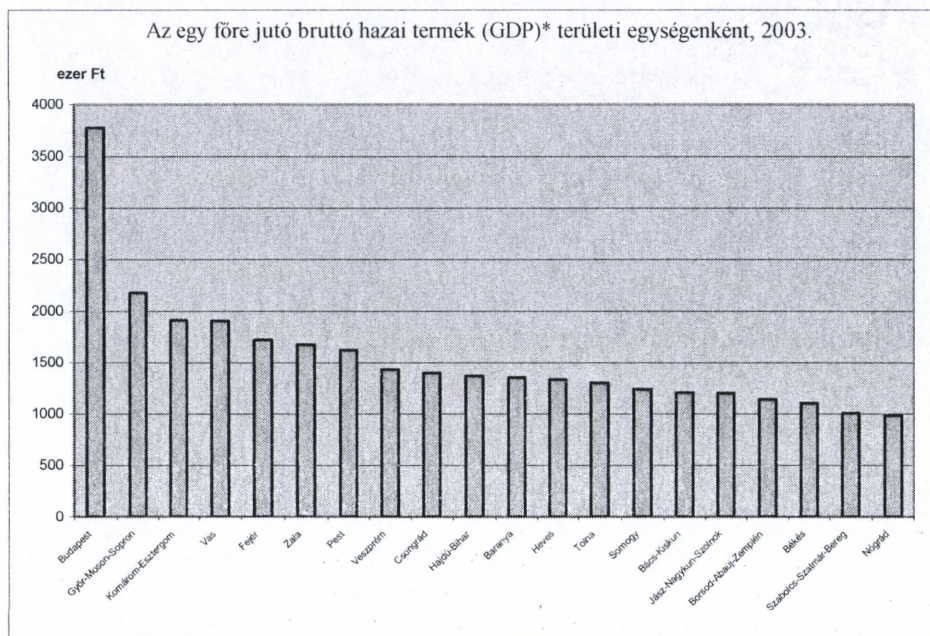
Végül a versenyképesség 35 mutatóra együttesen végzett komplex elemzése alapján a szerző az alábbi eredményre jut:

Forrás: Lukovics M.: A magyar megyék és a főváros versenyképességének empirikus vizsgálata. Területi statisztika, 2006. március 163. o.

2. ábra: A megyék és a főváros besorolása elméleti régiótípusokba a klaszteranalízis alapján

Mondjuk meg őszintén, ezen módszertan alapján végzett vizsgálatok összevont eredménye nem sokban különbözik az egy főre jutó GDP megyék szerinti rangsorától.

* az év közepi lakónépességgel számolva

Forrás: Magyar Statisztikai Zsebkönyv, 2005. 178. oldal.

3. ábra

Az előzőekből is kiderül, hogy a regionális versenyképességgel foglalkozó tudományterületek (társadalomföldrajz, szociológia, gazdaság és gazdálkodás tudományok) nagy dilemmája a versenyképesség mérése.

Az nyilvánvaló, hogy a versenyképesség vizsgálatára egyetlen mutató alkalmatlan, e komplex állapot és folyamat nem számszerűsíthető minőségi jegyei és statisztikai mutatókkal közelíthető komponensei együttesen jelenthetnék a regionális versenyképességet.

Tudjuk, a statisztikai adatok – természetükből adódóan – csak korlátozott pontosságúak lehetnek, vagyis csak megközelítően jó és kevésbé jó közelítéseket adhatnak. A regionális versenyképességnek vannak olyan tényezői, amelyek a folyamatok lényegének megragadásához elengedhetetlenek, de nem, vagy csak korlátozottan számszerűsíthetők. A régió egyénekre ható természeti környezete, az „élhető település” számszerűen megfoghatatlan, de mindenki által átérezhető jelentése, vagy az identitás érzése oka és következménye is az adott régió versenyképességének.

A régió versenyképességi fogalma (értsük most ez alatt a térszerveződés bármilyen szintjét) ilyen értelemben is hordoz specialitásokat a vállalati, ágazati vagy akár makroszintű versenyképességet befolyásoló faktorokhoz képest.

E tényezők feltárása bonyolult és költséges, rendszerint csak lakossági, vállalati felmérésekkel közelíthetők és lezajlott folyamatok utólagos értékelésénél érhető

tetten (pl. a résztvevők együttműködésében, a közös cél kitűzésében, és abban való közreműködésben és áldozatvállalásban stb.).

Attól, hogy ezek statisztikai mutatószámokkal nem, vagy csak nagy költségekkel és sokszor meghatározhatatlan bizonytalanságokkal írhatók le – jelentős szerepük lehet egy régió fejlődésében, versenyképessége alakulásában.

A versenyképesség nemzetközi összehasonlításban is alkalmazott – a fentiekben említett – számszerűsíthető és statisztikai adatszolgáltatásokban elérhető szokásos mutatóihoz használt adatok szintén bizonyos versenyképességi jellemzők becslései.

Ezen statisztikai mutatószámokhoz használt adatok korlátait célszerű ismernünk. Például a GDP számítás területi egysége, számbavételének problémái: az alulról vagy felülről számítás dilemmái, az értékteremtés helye, illetve a jövedelemtulajdonosok lakóhelye szerinti kettősség, a többrégiós egységek régiónkénti számbavétele, nemzetközi összehasonlítások, a vásárlóerő paritáson mért egy főre jutó GDP adat további problémái stb. (Pukli P. 2000.).

A munkatermelékenység, mely alatt az egy ledolgozott órára jutó hozzáadott értéket értjük, a statisztikai gyakorlatban az egy foglalkoztatottra jutó GDP-vel becsüljük – tudjuk, jelentős korlátokkal.

A regionális fejlettség mérésére használt mutatószámok valós problémái mellett is célszerű ezeket alkalmazni, s nemcsak azért, mert teljesen egyetérthetünk Nemes Nagy József véleményével, miszerint „...az eltérő közelítésű sokmutatós elemzések módszertani kockázatait egy alapvető tény hazánkban biztosan lényegesen csökkenti: a területi tagoltság olyannyira markáns ma, hogy komoly tévedéshez, még hibás számítások sem vezetnek” (Nemes Nagy J. 2005. 12. o.). Időben hosszabb távú és nemzetközi összehasonlításokat jelenleg ezen mutatók alapján végezhetünk. Kétségtelen, hogy a mutatók elsősorban statikus állapotfelmérésre alkalmasak, s kevésbé a hosszabb távú sikeresség megítélésére. A soktényezős, de statisztikai adatszolgáltatásban hozzáférhető adatokra épült elemzések módszertana, főként amely a régiók összehasonlítására is alkalmas komplex mutatószámokhoz vezetne, ma még nem eléggé kiforrott. (A Világbank pl. 80 változóból álló alapadatot használ az országok versenyképességének vizsgálatára.) (Lukovics M. 2006.)

A hazai regionális kutatásban a többváltozós módszerek (faktoranalízissel, többváltozós regresszió elemzéssel, ún. pontozásos metodikákkal) elterjedőben vannak, de ma még standard mutatószámok nélkül és esetenként bizonytalan módszertani háttérrel (Nemes Nagy J. 2005.).

Az pedig – véleményem szerint – a legkevésbé átgondolt, hogy milyen térségi szintre milyen mutatószámokat célszerű alkalmazni, mint ahogy gondot jelent a módszertan, s az alapadatok meghatározásánál a területi egységek közigazgatási határai és a gazdasági tevékenységek térbeli sűrűsödésének (klaszteresedésének) eltérései.

Az elemzések szükséges mélysége és részletezettsége pedig természetesen függ a vizsgálat céljától, vagyis hogy azt nemzetközi összehasonlításra, a hazai statisztikai tervezési régiók egymáshoz viszonyított fejlettségbeli különbségei megállapítására, még inkább bizonyos régiótípusokba való besorolásra, vagy esetleg a régió versenyképességének javítását szolgáló gazdaságfejlesztési programok kidolgozására használjuk.

Természetesen az elemzéseknek viszonylag állandó mutatószámrendszeren kell alapulnia, időbeli és térbeli összehasonlításokra alkalmazhatónak és alkalmazott módszertanában szakmailag helyes következtetések levonására kell alkalmasnak lennie.

Az észak-magyarországi régió versenyképességének néhány jellemzője

Az EU 254 NUTS 2 szintű régiója (2003. július) közül az észak-magyarországi régió az egy főre jutó GDP vásárlóerő paritáson mért mutatóját tekintve 2002-ben a 25 EU tagállam átlagának 37,3%-át érte el, s ezzel a régiók rangsorában a 249. helyet foglalta el. A 75%-os szintet 59 régió nem érte el, e csoportba tartozik a hét magyarországi régióból hat. (Sipőcz B. fordítása, 2005.) Ugyanakkor a fenti mutató alapján a legkedvezőtlenebb helyzetben lévő észak-magyarországi régiót a legfejlettebb közép-magyarországi régióval összehasonlítva alig több mint 38%-on áll, vagyis saját legfejlettebb régióinkhoz viszonyított lemaradásunk megközelítőleg akkora, mint az EU átlagától való elmaradásunk.

A magyarországi régiók gazdasági teljesítményének alakulását vizsgálva a következő összehasonlítások elsődlegesen szükségesek:

1. táblázat: Az egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP) az 1995. év %-ában*

Régió	1996	2000	2002	2004
Közép-Magyarország	125	254	341	405
Közép-Dunántúl	125	264	296	391
Nyugat-Dunántúl	125	262	305	378
Dél-Dunántúl	120	216	272	326
Észak-Magyarország	117	210	267	341
Észak-Alföld	121	210	275	343
Dél-Alföld	120	203	253	311
Ország összesen:	123	238	303	372

* folyó áron.

Forrás: A magyar régiók zsebkönyve. 2004–2005.

A fenti növekedési ütemek az észak-magyarországi régió számára kicsit biztatóak, hiszen ha abszolút értelemben a magyarországi régiók közül az utolsó előtti helyről nem is sikerült előbbre lépnie még 2004-ben sem, növekedési ütemben 1995-höz viszonyítva mind a dél-alföldi, mind a dél-dunántúli régiót sikerült megelőznie.

2. táblázat: Az egy foglalkoztatottra* jutó bruttó hazai termék (GDP)**

Régió	1997	2000	2002	2004	2004/1997 (%)
	Millió Ft				
Közép-Magyarország	3,2	4,9	6,4	7,4	231,3
Közép-Dunántúl	2,2	3,2	3,6	4,8	218,2
Nyugat-Dunántúl	2,2	3,4	3,3	5,0	227,3
Dél-Dunántúl	1,9	2,7	3,4	4,0	210,5
Észak-Magyarország	1,8	2,5	3,1	4,0	222,2
Észak-Alföld	1,9	2,5	3,2	3,9	205,3
Dél-Alföld	1,8	2,5	3,1	3,9	216,7
Ország összesen:	2,3	3,4	4,3	5,2	226,1

* a 15–74 éves népességből foglalkoztatott.

** folyó áron.

Forrás: A magyar régiók zsebkönyve. 2000., 2004., 2005. adatai alapján. (Saját számítás.)

Az egy foglalkoztatottra jutó GDP színvonalát tekintve az észak-magyarországi régió azonos értéket produkál 2004-ben, mint a dél-dunántúli és meghaladta az észak- és dél-alföldi régiók értékeit, így az 1997. évi adathoz viszonyítva igazán kedvező növekedési ütemet regisztrálhatunk.

3. táblázat: A 15–74 éves népesség gazdasági aktivitási aránya és munkanélküliségi rátája régióként (2005)

Régió	Aktivitási arány (%)	Munkanélküliségi ráta (%)
Közép-Magyarország	59,6	5,2
Közép-Dunántúl	57,2	6,3
Nyugat-Dunántúl	58,3	5,9
Dél-Dunántúl	51,6	8,8
Észak-Magyarország	48,8	10,6
Észak-Alföld	49,1	9,1
Dél-Alföld	51,6	8,2
Ország összesen:	54,5	7,2

Forrás: A magyar régiók zsebkönyve, 2005.

Az észak-magyarországi régió a legkisebb gazdasági aktivitással és a legmagasabb munkanélküliségi rátával rendelkezik a magyarországi régiók között 2005-ben, s ez a helyezés 1999 óta semmit sem változott. Akkor az aktivitási arány 48,5%-ot mutatott, s a munkanélküliségi ráta elérte a 11,5%-ot.

A regionális versenyképesség alapkategóriáinak magyarországi régiókra vonatkozó összehasonlító vizsgálata után csupán a versenyképesség néhány olyan ténye-

zójét emelem ki, amelyet a régió fejlődése szempontjából fontosnak tartok, s a magyarországi régiók adataira figyelemmel különösen kiemelendő értéket/értékeket képviselnek.

4. táblázat: A regisztrált vállalkozások néhány jellemzője régióként 2005-ben

Régió	1000 lakosra jutó vállalkozások száma (db)	Társas vállalkozások aránya (%)	Egy lakosra jutó külföldi tőke* (eFt)	Az ipar részesedése a külföldi érdekelt-ségű vállalkozások-ban* (%)
Közép-Magyarország	170	50,8	2239	8,9
Közép-Dunántúl	111	31,0	903	24,9
Nyugat-Dunántúl	119	29,6	1156	23,1
Dél-Dunántúl	113	28,8	151	24,9
Észak-Magyarország	81	30,7	324	35,6
Észak-Alföld	86	31,9	301	8,9
Dél-Alföld	101	28,9	168	25,1
Ország összesen:	120**	38,3**	983	13,7

* 2004. évi adat.

** A külföldön működőkkel együtt.

Forrás: A magyar régiók zsebkönyve. 2005.

A külföldi érdekelt-ségű vállalkozásokban megmutatkozó ipari részesedés észak-magyarországi kiemelkedő mutatója mellett nem szabad megfeledkeznünk, hogy régióink ipari termelése 2001-re 1985-höz viszonyítva 65%-ra esett vissza, miközben a vonatkozó magyarországi adat 123,1%. (Illés I. 2006.)

2005-ben az ipari termelés egy lakosra jutó értékét tekintve a közép- és nyugat-dunántúli régió után a 3. helyet foglalja el Észak-Magyarország, elérve a magyarországi átlagos érték 90%-át.

5. táblázat: A beruházások anyagi-műszaki összetételük szerint (2004)*

Régió	Összesen	Ebből: gép, beren-dezés, jármű aránya (%)	Beruházás egy lakosra (eFt)
Közép-Magyarország	968,1	60,1	341,4
Közép-Dunántúl	370,0	59,0	332,7
Nyugat-Dunántúl	295,9	49,6	295,4
Dél-Dunántúl	241,8	34,0	246,6
Észak-Magyarország	332,0	57,8	260,2
Észak-Alföld	254,0	44,4	164,4
Dél-Alföld	240,3	43,2	177,0
Ország összesen:	2702,1**	54,5	270,8

* A beruházás helye szerint.

** Országhatáron kívüli tevékenységgel együtt.

Forrás: A magyar régiók zsebkönyve. 2005.

A 2004. évi beruházások abszolút értékét tekintve látható, hogy az észak-magyarországi régió törekszik az egy főre jutó GDP-ben megmutatkozó hátrányos helyzetének javítására. Az egy lakosra jutó beruházások értékét tekintve – bár az nem éri el a magyarországi átlagos adatot –, de az észak-alföldi, a dél-alföldi és a dél-dunántúli régiókat maga mögött hagyva a 4. helyet foglalja el a magyarországi régiók rangsorában.

A beruházások anyagi-műszaki összetételét tekintve pedig a technikai-technológiai fejlődés szempontjából fontos gép, berendezés, jármű arány 57,8%-ot tesz ki, amely jelentősen meghaladja a magyarországi átlagot.

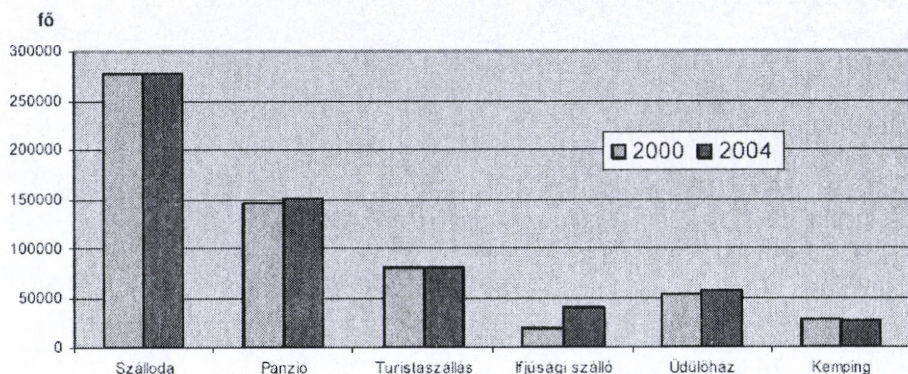
A régió ipari termelése 2003 óta a régiók átlagát messze meghaladó ütemű növekedést produkál. 2004-ben az észak-magyarországi régióban az ipari termelés volumenindexe az előző évhez viszonyítva 114,9%, az ország összesen azonos mutatója 107,5%. 2005-re vonatkozó mutatók: észak-magyarország 114,5%, ország összesen: 107,5%. (Forrás: A magyar régiók zsebkönyve, 2005.)

Az ipari termelés mellett célszerű megvizsgálni a régió ún. „vendégfogadó képességét”, kereskedelmi szálláshelyeit és vendégforgalmát. Az ország kereskedelmi szálláshelyei férőhelyeinek 11,1%-át adta az észak-magyarországi régió 2005-ben, míg a kereskedelmi szálláshelyek bevételeinek csupán 5,5%-át.

Ezzel szemben az ország nyolc világörökség helyszíne közül három az észak-magyarországi régióban található, Magyarország kastélyszállóinak közel ¼-ével rendelkezik (Péter Zs. 2006.), területéhez 3 kiváló borvidék tartozik, gyógyvizei a magyar régiók kiváló gyógyvízellátottságának átlagához hasonló, lehetőségeiben és a gyógyhatások sokféleségében (Miskolc-Tapolca, Eger, Egerszalók, Zsóri fürdő, Bogács, Bükkszék, Parád, Mátraderecske) pedig azt messze meghaladó.

„A külföldi vendégek aránya a 2000. évi 17%-ról 15%-ra csökkent. Heves megyében 2004-ben 27%-kal kevesebb külföldi látogatott, mint 2000-ben, ami nagyban hozzájárult a régió külföldi vendégeinek 11%-os csökkenéséhez.” (Szilágyi Ferencné: 2006.)

A régióban a férőhelyek szállástípusonkénti megoszlása 2000 óta számottevően nem változott. Különösen kirívó a szálloda nyújtotta kereskedelmi szálláshelyek aránya, amely az észak-magyarországi régióban mindössze 19,3% (az országos átlag: 33,5%). Ezzel szemben érdemes figyelemmel lenni az alábbi ábrára:

Forrás: Szilágyi Ferencné: Az idegenforgalom alakulása Észak-Magyarországon. Területi statisztika, 2006. május. 279. oldal.

4. ábra: A régióban a kereskedelmi szálláshelyek vendégszámának alakulása szállástípusonként

Az általában magasabb minőségi szintet képviselő szállodai szálláshelyek más régióktól jelentősen elmaradó száma és aránya más egyéb tényezőkkel együtt (a megfelelő információk, az idegen nyelvi ismeretek, a megfelelő programok hiánya stb.) a térséget a minőségi turizmus piacán nem teszi versenyképesé (Zsúgyel J. 2006.).

A vizsgált tényezők közül a leginkább lemaradt az észak-magyarországi régió a jövő versenyképességét jelentősen befolyásoló a kutatás-fejlesztés területén.

6. táblázat: A kutatás-fejlesztés főbb arányai, 2004

Régió	A kutató-fejlesztő helyek		10 000 foglalkoztatottra jutó kutató-fejlesztő (fő)
	beruházásai a nemzetgazdasági beruházások%-ában	ráfordításai * a GDP%-ában	
Közép-Magyarország	0,71	1,28	79,8
Közép-Dunántúl	0,70	0,50	17,3
Nyugat-Dunántúl	0,65	0,39	14,1
Dél-Dunántúl	0,18	0,40	20,7
Észak-Magyarország	0,13	0,27	16,1
Észak-Alföld	0,86	0,72	22,3
Dél-Alföld	0,35	0,63	24,4
Ország összesen:	0,61	0,84	38,2

* tartalmazza a kapcsolódó tevékenységek (tudományos szolgáltatás, termelés) költségeit.

Forrás: A magyar régiók zsebkönyve, 2005. (Saját szerkesztés.)

A régiók összehasonlítását a felsőoktatásban résztvevők arányszámaival is végezhetjük. Az észak-magyarországi régióban képezik az ország felsőoktatásban tanuló nappali tagozatos hallgatóinak mindössze 6,4%-át, s az összes hallgatók 10,0%-át. Pozitívabb a kép, ha a szülők lakóhelye szerint vizsgáljuk az adatokat. Úgy a nappali tagozatos hallgatók 11,65%-a származik Észak-Magyarországról. Az más kérdés, hogy tanulmányaik után visszatérnek-e, vissza térhetnek-e az észak-magyarországi régióba?

Az észak-magyarországi régió alacsony fejlettségű félperiféria, ahol a képződő jövedelem alacsony, a munkaerő iskolázottsági szintje, ha nem is kirívóan rossz, de alacsony szintű. A 17 éves korúak 81,5%-a vett részt iskolarendszerű képzésben 2003-ban Észak-Magyarországon (az EU 25 tagállam átlaga: 86,3%, a közép-magyarországi régió 92,49%).

A felsőfokú képzettséggel rendelkezők aránya a munkaképes korú lakossághoz viszonyítva két régiót megelőzve 11,4%, de ez az érték is alig haladja meg a közép-magyarországi régió értékének 50,0%-át. (Zsúgyel J. 2006.)

Néhány területen mutat csupán biztató, dinamizálásra utaló jegyeket a régió (közlekedési hálózat, ipari termelés növekedési üteme, egy lakosra jutó külföldi tőke, egy foglalkoztatottra jutó GDP növekedési üteme).

Kérdés tehát, hogy milyen regionális politikára van szükség egy ilyen fejlettségi szintet produkálni tudó és ezekkel a társadalmi, gazdasági, környezeti, település-szerkezeti faktorokkal rendelkező régiónak.

Nem kell „utánzóknak” lennünk, mint ahogy nem célszerű az „utópisták” táborát sem szaporítanunk, akik főként a vidékfejlesztési stratégiákban abban bíznak, hogy időben valamilyen természet közelebb állapothoz visszamenve lehet változást hozni. De nincs realitása a „magányos lovagok” sikerének sem. Bármennyire is új, korszerű elképzelések elszigetelten csak kudarcra lehetnek ítélve (G. Fekete É. 2006.).

Korábban a közlekedési infrastruktúra fejlettségére, az „elérhetőségre”, a humán erőforrások állapotára, a tőke ellátottságra és a gazdasági kooperációs lehetőségekre koncentráltunk. Ma új megközelítésekkel jellemezhető a folyamat. „A fejlődési potenciál tényezői között megjelenik a térségben koncentrálódó tudásnak, a társadalmi tőkének, a környezetminőségnek a szerepe, a nagy struktúrákat feltételező tömegtermeléssel szemben előtérbe kerül a kicsinek kedvező egyediség, az információs társadalomban meghatározó jelentőségűvé válik a kommunikáció. A versenyelőnyök mellett felértékelődik a kooperációs előny, a partnerség és az ahhoz nélkülözhetetlen szolidaritás.” (Bauhaus Foundation 1996. alapján G. Fekete É. 2006. 61. o.) – ajánlja több kutató itthon és külföldön. Nem látszik más út! Ajánlatukon cél-szerű elgondolkodni és stratégiává formálni.

Irodalomjegyzék

- Az európai régiók egy főre jutó GDP-je [2005]. Eurostat „News releases” című internetes rovat 13. szám. Január. Fordította és szerkesztette: Sipőcz Balázs.
- BARNA KATALIN–DR. MOLNÁR TAMÁS–JUHÁSZ RÓZSA TÍMEA [2005]: Megújuló területpolitika: Előtérben a területi versenyképesség. Területi Statisztika (november).

- CSERHÁTI ILONA–DOHOSI EMÍLIA–MOLNÁR ZSOLT [2005]: Regionális fejlettség és tökevonzási képesség. Területi Statisztika (január).
- DEÁK SZABOLCS [2000]: A Porter-féle rombusz-modell főbb közgazdasági összefüggései. Versenyképesség – regionális versenyképesség. Szerkesztette: Farkas Beáta–Lengyel Imre. JATEPress, Szeged-
- FARKAS BEÁTA [2000]: A tagállamok politikáinak hatása az EU strukturális politikáira. Versenyképesség – regionális versenyképesség. Szerkesztette: Farkas Beáta–Lengyel Imre. JATEPress, Szeged-
- G. FEKETE ÉVA [2006]: Hátrányos helyzetből előnyök? Elmaradott kistérségek felzárkózásának lehetőségei az Észak-magyarországi régióban. Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, III. évfolyam 1. szám.
- ILLÉS IVÁN [2006]: Regionális folyamatok az elmúlt évtizedben. Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, 2006. III. évfolyam 1. szám.
- KOCZISZKY GYÖRGY [2005]: Adalékok a területfejlesztési programok hatás-vizsgálatának módszertanához: miért nem mérjük, ami mérhető? Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, II. évfolyam 2. szám.
- KOLTAI ZOLTÁN [2006]: A magyar lakosság és vállalati szféra lakó-, illetve telephelyválasztásának szempontjai. Területi Statisztika (május)-
- LENGYEL IMRE [2006]: A regionális versenyképesség értelmezése és piramismoddellje. Területi Statisztika (március)-
- LENGYEL IMRE [2000]: A regionális versenyképesség tényezői, különös tekintettel a Dél-Alföldre. Versenyképesség – regionális versenyképesség. Szerkesztette: Farkas Beáta–Lengyel Imre. JATEPress, Szeged-
- LUKOVICS MIKLÓS [2006]: A magyar megyék és a főváros versenyképességének empirikus vizsgálata. Területi Statisztika (március)-
- MOLNÁR BEÁTA [2006]: A strukturális alapok menedzsmentje Írországban és Magyarországon. Területi Statisztika (május)-
- NEMES NAGY JÓZSEF [2005]: Nemzetközi és hazai tendenciák a területi elemzésben. Területi Statisztika (január)-
- PÉTER ZSOLT [2006]: Kastélyturizmus az Észak-magyarországi régióban. Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, III. évfolyam 1. szám.
- PUKLI PÉTER [2000]: A gazdaságstatisztika regionális mutatószámai. Versenyképesség – regionális versenyképesség. Szerkesztette: Farkas Beáta–Lengyel Imre. JATEPress, Szeged.
- RECHNITZER JÁNOS [2000]: Területi politika az EU csatlakozás előtt. Versenyképesség – regionális versenyképesség. Szerkesztette: Farkas Beáta–Lengyel Imre. JATEPress, Szeged.
- SÁNDOR ISTVÁN [2002]: A területi statisztikai elemzés és tájékoztatás tényezőinek és súlypontjainak változása. Területi Statisztika (szeptember).
- SZILÁGYI FERENCNÉ [2006]: Az idegenforgalom alakulása Észak-Magyarországon. Területi Statisztika (május).
- TÓTH GÉZA [2005]: A magyarországi idegenforgalmi régiókról. Területi Statisztika (március).

ZSÚGYEL JÁNOS [2006]: Az Észak-magyarországi régió gazdasági-társadalmi helyzete európai integrációs összefüggésben. Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, III. évfolyam 1. szám.

ZSÚGYEL JÁNOS [2005]: Szöttek vagy patchwork: milyen területfejlesztési stratégiát válasszunk? Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, II. évfolyam 2. szám.

A magyar régiók zsebkönyve [1999]., [2000]., [2001]., [2002]., [2003]., [2004]., [2005].

Magyar Statisztikai Zsebkönyv [2004].